

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱՆԻ ԱՊՐԱՊԱՐԱՊԵՏԱՆ

Գ. ՏԱՐԻ Է. ՇՐՋԱՆ

1865

ԹԻՒ 108. ՄԱՐՏ 16

“ՄԱՍՈՒԼԸ ԸՆԿԵՐԱԾԻՆ ԱՇԽԱՏԻՆ ԼՈՅՍՆ Է, ԵՒ ՈՒՐ ՈՐ ԼՅՅՍ ԿԱՅ, ՀՈՆ ԿԱՅ ՆԱԵՒ
ՆԱԽԱՆԱՄՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏԸ: Վ. ՀԻՒԿՕ

ԲՈՂՈՎՈՐԳՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Աղբյուր.

Հայկական նամակներ.

Պարսկական ժ. նամակներ.

Հայկական ժ. նամակներ.

Բուլղարական լիբրեր.

Փոստ.

Նոր հրատարակություններ.

ԱՂՈՎՈՐԳՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ընտրողական ժողովը կազմուեցաւ, ընտրողաց և ընտրելու ցանկերը եկեղեցիին պալատը կախուեցան, քուէթուղթերը ընտրողաց ղրկուեցան և այս շաբաթ Իզմիրի Արեւմտեան ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ: Քաղաքիս Հայ հասարակութեան ծանօթ է այս ամիսը, սակայն էա. կան կէտ մը կայ, որն որ կարծես քիչ անձանց ուշադրութիւնը գրաւած է, և այն է ընտրութենէ ետք Իզմիրի ազգային գործերու ընդունելիք նոր կերպարանքը:

Այս կերպարանքը ապագային համար արդիւնաւոր պիտի ըլլայ թէ ապարդիւն. — Չենք դիտեր, վասն զի ընտրութիւնք երեսփոխանաց տեսակէն, զազաւարներէն և սկզբունքներէն միայն կախում ունի:

Ստոյգ է թէ թաղական գործերու մատակարարութիւնը դարձեալ Թաղական Խորհրդոյ վրայ պիտի ընկնայ, սակայն Արեւմտեան ժողովը պիտի

տի ընտրէ քաղաքականը, որու համարատու են ամէն խորհուրդները:

Արեւմտեանական և Քաղաքական Ժողովները ազգային կարեւոր որոշումներ տալու մասին բարձրագոյն ձեռնհասութիւն պիտի ունենան:

Այս ձեռնհասութիւնը զօրութիւն մ'է զոր ժողովուրդը պիտի յանձնէ Արեւմտեանաց և զորն որ ասոնք կրնան 'ի նպատակաւ 'ի փնտա ազգին դործածել:

Ազգային Ժողովներու պաշտօնը հանրական իրերու հսկել է, և հետեւաբար նոյն պաշտօնը անոնց յանձնողներու պարտքն է՝ քուէ տալէ յառաջ՝ իրենց տեսութեան կէտ բռնել հանրութեան շահը և ոչ թէ մասնաւոր նկատումը: Անձնական շահու կամ ուրիշ նկատումներու համար անարժաններու քուէ տալ և զանոնք ազգին զլուխը կանգնելու հասարակաց օգուտը մասնաւորին զոհել, ներկան ամբողջական պատասխարտել և ապազան թուանաւորել է:

Անպակ խիղճը և արի սիրտը նաեւ սե օրերու մէջ կանգուն կոպտէ և կր հսկէ հանրութեան շահուն և որ և է գրգում չկրնար զանոնք գլղղել այնպիսի օրի մը մէջ ուր հասարակութեան մը բաղդը փոխանորդներու խղճին և կամքին պիտի յանձնուի:

Տղեւոր և ուսմիկը Լրդիւրքի հետ համարողը կուտայ և կառնու երբ անձնական շահու հատուածակողմը իւր կարճատես աչերուն առջև կը դնէ: Իսկ առաքինութիւնը, ճշմարիտ առաքինութիւնը գիտէ ինքզինքին տէր ըլլալ, գիտէ կոթնիլ այն բարոյական զօրութեան վրայ որ իւր ամբողջ էութիւնը կը կաղմէ, և այս յեռարանին վրայ անվիհել կանգնած գիտէ նաեւ փարատելով իւր խղճին

աչքը սեւել ուղղով այն մահաստուներ շուքը, որով երբեմն նաև ամբողջ մարդկային բազմութիւն մը կը կուրծայ և չկրնար զանազանել ճշմարտութեան սուտէն և հանրութեան շահը մասնաւորէն. . . . :

Երեսփոխանական քուէարկութեան այսօր այսչափ միայն կը խօսինք, անոնց խղճին յանձնելով քաղաքիս հասարակութեան ճակատագիրը և ապագան :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԱԽԱԿԱՆՆԵՐ

ՆԱԽԱԿ Ժ.

Կ. Պօլիս. 3 Մարտ. 1865.

Ազնիւ Ծառէի

Չարմանօք կարդացի իմ Է. նամակիս տեղ այս ծանօթութիւնդ :

— Եթեք որդ նամակը տպարանէն մերժուեցաւ :

Ի՞նչ, եթեք որդ նամակս տպարանէն մերժուի, մէջը խաղա՞յ. Եւ ի՞նչ իրաւամբ. վասն զի տպարանը մերժեց է: Գիտեցիկ պատճառ: Բայց մամուլը ինքեան զատուութիւն չունի, կամք չունի, ձայն չունի, բայց մամուլը կարող չէ ըսել, ինչպէս որ երբեմն Ծառէի կ'ախորժի գիտել, թէ Վլադիմիրը այս ինչ կէտի մէջ կը սխալի և թէ այս անգամ ալ բոլոր նամակը սխալական է: Տպարանը ըսածդ անբան գործի մ'է, կը շարժի երբ շարժես, կը տպէ երբ բանի մը տառերը իրարու մօտ շարեն: Ի՞նչ որ է բերանը բանականին, ճոյնն է և մամուլը դրաւոր բանին. մին կը խօսի, միւսը կը գրոշմէ մէքէնայապէս: Եւ ասոր պայտօյցն է նոյն իսկ այս օրը որ Ծառէի ստորոտը գրուած է: — Տպարանը պատասխանատու չէ հանդիսիս պարունակութեան: Ի՞նչ հակասութիւն: Եթէ տպարանը պատասխանատու չէ (և ի՞նչ չէ կարող լինիլ) ինչո՞ւ կը մերժէ տպել այն բանը զոր իր պաշտօնն է տպել. ինչո՞ւ մէկ կողմէ կը մերժէ միւս կողմէ ես պատասխանատու չեմ, կըսէ: Սխալ է հարկին է համարատու ճանչնալ այն բանը որ զուտ նիւթ է: Պատժել սուրը, որովհետեւ մարդ կ'ըստանայ, ձեռնել այս քարը, որովհետեւ ոտքիս կը դարնէ, խորտակել այս մամուլը, որովհետեւ Վլադիմիրին Է. նամակը կը տպէ, լոկ յիմարութիւն է:

Այնքին շարժում և ձև տուողը մարդս է: Մարդս երբ կամի սղողատը սուր է լինի, քարը տուն, երկաթը մամուլ, որ իւրաքանչիւրը իր յատուկ պաշտօնն ունի: Արդ՝ երբ սուրը կը վերաւորէ, սուրը չիտողը չի պատժուիր, այլ զայն քործածողը, երբ այս տունէն քար մը գլխիս ընկնի քարհասը չի պատժուիր, այլ ճարտարապետը, երբ մամուլը տպէ, տպողը չի պատժուիր այլ գրիչը:

Ուրեմն աւելի յարմար կը թուի ըսել որ անխօս տպարանը մերժած չէ իմ Է. նամակս, իմ սիրական զոհարս, այլ նոյն իսկ տպագրիչը: Սա կայն տպագրիչը ո՞վ կանգնեց զատուոր և քննիլ իմ գրչիս: Ի՞նչ է տպագրիչի գործը: Մամուլին շարժման հսկել որ ուղիղ շարէ և տպէ այն գիրը որ ուրիշին գլխին ընտիր կամ վատ արտագրու. թիւնն է: Այս տպագրիչիս մէջ տպագրիչը չգտաւ ուր տպարանէն, տպագրիչ և տպարան գրեթէ համանշանակ են. տպագրութեան շնչաւոր և անշունչ տարրներն են: Ուստի այն գլուխը մինակ դատապարտելի է որ իր գրչին կը ներէ օրէնքին արդիւած բանը գրել: Բայց բռնէ թէ տպագրիչ մը քննութեան արտօնութիւն ունենայ: Ի՞նչ պայմաններու կարօտ է այս պաշտօնը խղճի և արդարութեամբ ի գործ դնելու: Պէտք է որ էպէս անվերապէս լինի. աշխարհիս բոլոր ուսմանց, դիտութեանց և արհեստից հմուտ գլուխ մի, և իմաստութեան և առաքինութեան պատիւ լինի, պէտք է որ հին և նոր պատմութեան փոշին մաղած, համայն ժողովրդոց բարքն ու վարքը խառնած, ամեն իրողութիւններու իլիկը ծրկը քննած և ազգայնաբանութիւն ակամբ գուշակող անհասանելի հեղինակութիւն մը լինի: Եթէ այս պայմաններէն զուրկ է, անիրաւ է անոր կարծիքը, ապօրինաւոր և վնասակար է անոր վճիռը, երկդիմի, բռնական և անընդունելի է անոր պատգամը: Վասն զի ուրիշ պէս կրնայ նա ևս փրկուիլ: Այսպիսի հեղինակութիւն մը անլուր և անգիւտ բան մ'է, այսպիսի հեղինակութիւն մը մարդկային ազգի կատարելագործութեան սկզբունքին ուրացութիւնն է:

Ես կը պնդեմ որ Հայերը մինչև ցայսօր կը կարծեն թէ երկու երկու ալ երեք կընէ, կամ կարող եմ հաստատել թէ Արեւ Արեւմուտքէն կ'ելնէ: Տպագրիչը այս կարծիքս մոլոր և յիմարական դատելով իր մամուլէն կը սրբէ կը նետէ առանց զիս համոզելու: Այս ընելով տպագրիչը գիտէ արդեօք ի՞նչ կընէ: Չիս և Հայոց ազգը կը կողպուէ, չէ թէ ստակէս, չէ թէ տունէս, այլ աւելի մեծ և անդին դանձէ մը, այսինքն ճշմարտու.

թեմէ մը: Բայտ որում քանի որ իմ կարծիքս տրա-
մարանօրէն փնիսեմ ետե՛ ջրող չեմ դտնէր, ես
զայն իբր ճշմարտութիւն կը գաւանիմ: Արդ՝ եթէ
մի տպագրիչ կամ քննիչ այս գաւանութիւնս
թղթին վրայէն սրբելու կը ժպտի, միթէ ունի
կարողութիւն զայն միտքէս ալ սրբելու: Բնիկ զիս
շղթայի զարնէ, զլսիս վրայ հրաշքի պտակ մը դը-
նէ, լեզուս կտրէ, որ այն գաւանութիւնս եղծեմ,
դարձեալ չի յաջողիր: Իմ վերջին շնչովս պիտի
աւանդի այն բանը որ հոգւոյս կցորդ է, և այս
աւանդը օրին մէկը նորէն լոյս պիտի տեսնէ:
Բայց ինչ կըսեմ, նոյն իսկ Աստուած չունի իմ
միտքս սեղմելու կարողութիւնը, թէ ոչ Աստուծոյ
կը դարձնեմ այն բանակաւութիւնը, այն ազա-
տութիւնը որ ինձ շնորհած է: Կեանքս՝ որ աւանդ
խորհելու և կամելու ազատութեան կոյր մէքենայ
մը կը գտնայ, անտանելի շնորհ մ'է, և այսպիսի
շնորհ մը շնորհատուն հատուցանելի միակ փըր-
կութիւն:

Սակայն տպարան մը գրութեան մը հրատա-
րակումը մեթելով միթէ նոյն գրութիւնը անհետ
կընէ: Ոչ երբէք: Թէեւ անիրաւ, զիւրին է ար-
դիւնէ որ այս երկրիս մարդիկը այն երկրին պոռու-
ղը չճաշակեն, զիւրին է պատուիրել որ այս վա-
ճառքը մաքսէն ներս չառնուն, կամ տուրքի են-
թարկին, որ տեսակ մը միջին և անուղղակի ար-
գելում մ'է, զիւրին է հրամայել որ այս հեղի-
նակին գործը մուտ չունենայ այս կողմը, սակայն
անհնարին է արդիւնէ այս պոռուղին մշակութիւնը
որ այն ժողովրդեան ապրուստն ու հարստութիւնն է
որ այն վաճառքը ուրիշ տեղ ստեղծ արդիւնած
տեղը զաղանի չի քշուի, որ այն գործը չի կար-
գացուի այն կողմը: Արդեւական կանոնները ան-
զօր են այսպիսի պարագաներու մէջ. վասն զի
մարդկային ազգի ամենակարեւոր պիտոյից լոման,
այս է բնական և ընկերական յարաբերութեանց
դէմ կը մղանք: Ինչպէս նիւթական նոյնպէս
մտային առ և տուր մը կայ, այս առ և տուրը փո-
խանակութեան միջոցաւ կը կատարուի և ուր որ ա-
զատ փոխանակութիւն չկայ, ընկերութիւնը մնա-
յուն վիճակի մէջ կը գտնուի: Մարդկային միտքն
ալ ազատ փոխանակութեամբ կը սնանի, կը զար-
գանայ և կ'արդիւնաւորի: Վկայ են այս բանին
Բմբիկա, Անդղիա. Պելճիքա, Հելլէտիա, ուր
որ խորհելու և գրելու ազատութիւնը իր գէնիթը
գտած է:

Ուրեմն քանի որ աշխարհիս այն լուսաւոր առ-
կիւնները մամուլը աղատ է, աղատ են նաև գրիչ-

ները այս կողմը արդիւնած կարծիքը այն կողմէն
փելէ: Սակայն ինչ հարկ կայ մեզ օտար աշխարհ-
ներու դիմել. ինչ նոր բան կարելի է մեզ դրել
որ արդէն հինցած և տպուած չլինի: Օսմանեան
տէրութիւնը քանի մը օրագրական կանոններ հրա-
տարակելով՝ թոյլ տուած է որ լրագիր և գրա-
դէտ գրեն իրենց պատասխանատուութեան ներքեւ
ինչ որ կուզեն: Կանխաւ դրաքննութիւնը, գրա-
մական երաշխաւորութիւնը, բարոյական կերպ կերպ
պայմանները որ Լարոպայի կիրթ կառավարութեանց
մէջ անգամ կը փնտռուին, Օսմանեան տէրու-
թիւնը մերժած է իբր անօգուտ բաներ, և կար-
ծեաց ազատութիւնը քանի մը ժամանակաւոր սահ-
մաններով յարգած է: Կարծես թէ հայուն տըր-
ուած է ոչ միայն անտարբեր մնալ այս և ասոր
նման ազատութեանց, այլ և այս պարագայիս մէջ
վերանորոգել և դարբնել շղթայ մը որ տէրու-
թեան օրինաց հակառակ է: Դառնիք քննիչ կը
կանդնի տպարան մը այդ տեղ, թէև կանոնը քն-
նիչ չընդունիր պարբերական թերթերու համար և
ոչ տեղ մը. օրէնքը միօրինակ է բոլոր թիւրքի-
այի համար և Իզմիր թիւրքիայի մէկ մասն է, որ
լուսաւորեալ մասը կը համարուի... թերեւ լոկ
անուամբ:

Ուստի կը խնդրեմ որ Լ. նամակս Սեդ-
հանգիսին ղրկես այս գրոյս հետ եթէ այս ալ չըն-
դունուի քննիչ տպարանէն:

ՎՐՈՅՐ

Դառնիք պատասխանատուութիւնը տպարանին
վրայ չըլլալով Պ. Վրոյրին Ե. նամակին քննողն
ու մերժողը ինքը եղած չէ, հետեւաբար նոյնին
վերնադրոյն Ժ. նամակին պարունակութիւնը ան-
տեղի է:

Տպագրատէտն

ՀՈՐԹԵՆՄԵՆՆԵ ՎԱՐՓԱՐԱՆ

Անցեալ չարաթ առիթ ունեցանք ներկայ դռնուներու Հոփսիմեանց վարժարանի առաջին դասու աշակերտաց վեցամսեայ քննութեան: Եթէ անաշխատութիւնը մեր վրայ միշտ պարտք դրած է խօսիլ և գրել ինչ որ կը տեսնենք կամ գիտենք միշտ սեփն սե և ճերմակին ճերմակ բսելով, այս անգամ ահա կը փութանք մեր գոհունակութիւնը յայտնել աշակերտութիւնէրու զգալի յառնադիմութեան վրայ: Անոնք Կորիւնը և Եղիշէն վերլուծելով և քննիչի մը կողմէ արուած աշխարհագրաբան գրքի մէջ անսխալ գրաբանութեամբ մարդման երկը հաստատեցին թէ քանի մը տարիէ ՚ի վեր դպրոցի դաստիարակներու վրայ անօգուտ աեղը օրեր անցուցած էին, և թէ հայերէնի դաստառուն ալ նախորդ ամիս հարցաքննութեանէ հետեւող դժգոհութիւնը այս տարի գոհունակութեան փոխելու մեծ ջանք ըրեր է: Ազգամատութիւնը և ազգասիրութիւնը ամէն դաստառութեան վրայ մի և նոյն պարտքը կը դնէ: Գասառու մը որ կը մոռնայ այս պարտքը, աղքատին իրաւանց զրկանք մ'ըրած կըլլայ, դահիճ մը հանգիստաւորով աշակերտաց ապագային որոնց բարձրութիւնը ճշմարիտ և հիմնական դաստիարակութեան միայն կախում ունի:

Իզմիրի հայերուն համար ոչ նուազ անպատուութիւն կրնայ համարուիլ դեռ վարժութիւնը և դաստառու կիներ չունենալուն համար: Առաջին դասու աշակերտութիւնէն մէկ քանին եթէ քանի մը տարի ևս չարունակեն իրենց դպրոցական ընթացքը, ազգին այս պակասն ալ կրնան լեցունել ու միանգամայն պատիւ բերել իրական սեփն, եթէ սակայն դաստառութեան յարկը և պատիւը դէմ այնուհետեւ ճանչնողներ ունենանք: Թաղական Խորհուրդը, որ ալ խաչկալի խնդիրով զբաղելու պէտք չունի, կրնայ իւր ուշադրութիւնը դաստիարակութեան խնդրին վրայ հրաւիրել՝ մինչև Աստուծական Խորհուրդի մը կազմութիւնը, և մասնաւորապէս քաջալերել այն աշակերտութիւնը, որոնք ապագային մէջ ազգային ծառայելու կոչում, յատկութիւն և միտում ունին:

Ապաշոյթ պիտի գտնուէինք եթէ մոռնայինք քննիչներու հետ հրապարակաւ յայտնել մեր շնորհակալութիւնը ազգասէր հոգաբարձութիւններու, որք են Տիկնայք Գայիանէ Յ. Սըվազլեան, Եղիշէն Ստ. Չէլեքեան, և Օրբորդ Կիւլա Պաղտազլեան, և որոնք մէկ տարիէ ՚ի վեր

Հոփսիմեանց վարժարանը յառաջագիմել տալու փափուկ պաշտօնը արժանաբար վարելու յաջողած են:

ԲՈՒՆԻՄԱՆ ԿԻՆԵՐԸ

Հետեւեալ յօդուածը Գաղղիարէն օրագրի մը մէջ կարդալով թարգմանելու յորդորեցայ: Երանի թէ. Բոլոնիայի կիներուն հայրենասէր աշխույժէն և դիւցազնական անձնութիւնէն քիչ մը դաս տունէին Հայ օրիորդք և տիքնայք, որք, ափսոս, իրական սեփն ազնուացնող և իր կոչմանը արժանի բնող վեհ զգացումներէն իսկապէս թափուր՝ աղետալի շտայութեան և պճնասիրութեան մը մէջ կը լողան միայն:

Հայրենի

Մ. Գ.

Չկայ տեղ մը ուր կնկան ազգեցութիւնը էրիկ մարդուն վրայ այնչափ զգալի և իրաւացի է, զած ըլլայ, որչափ Բոլոնիայի մէջ:

Երբոր Բոլոնիայիք, յաղթեալ, ճնշեալ, վհատեալ և օտարին լուծին տակ կորադուրի, արտամութեամբ իրենց հայրենի տանց անկիւնները քաջուհեցան, ողբալով իրենց դժբաղդութիւնը նաև սխալանքը, անակնկալ ընկեր մը դասն իրենց քով: Կինը, որ մինչև այն ատեն անփոյթ էր, և գրեթէ գերիի մը պէս վախկոտ, էրկանը ուսին վրայ կը ծոէր և ականջն ՚ի վար մխիթարութեան և յուսոյ քաղցր խօսքեր կը փսփսար: Երկար ժամանակ լացած էր անոր հետ. և որչափ որ իւր հոգին ընտանի կեանքէն հայրենի կենաց կը բարձրանար, կիմանար եղած փոքրութիւնը և կը կերպարանափոխուէր: Աջի բերան, կին, ապա միւլ թարիչ հրեշտակ՝ արիւթիւն և քաջասրտութիւն զգեցաւ. կոխի մէջ մտաւ, գինուոր վրուցաւ:

Հայրենեաց սիրով համակուեցաւ զլեռվին, հայրենեաց բոլոր ցաւերը ինքն ալ զգաց. անոր ուրախութեանցը մասնակից եղաւ. արհամարհեց օտարը, ինզպայ անոր սպառնալեացը, գինուցը և առած տանջանայը վրայ. վերջապէս արի և դիւցազնուհի եղաւ. — արի՛ անձամբ ամեն բանի գիմանալու. դիւցազնուհի՛ առանց զժողովներու, իւր ամուսինը և որդին, պատերազմի, բանախի, Սեպերիա, արքայի և մահուան զրկելու:

Իս այս քառալիցիք լի կերպարանափոխութեան առջև, էրիկ մարդը խոնարհեցաւ. զարմացմամբ և հիացմամբ մտիկ րբաւ կնկան, երախտագիտութեամբ հնազանդեցաւ անոր. առանձին՝ յաղթուած լինեցած էր, բայց այժմ կը յուսայ, ի՞նչ կըսեմ. կը յուսայ, յաղթութեան վրայ ապահով է:

Բոլորնիայի կիներ, ամեն բանէ առաջ մէկգի կը նետէ իւր ծաղիկները, ժապաւէնները, դոհարները և իւր փայլուն կերպասները, և մի միայն սգոյ տխուր հագուստը աղէկ կիւրայ իրեն: Սթիվէ բոլոր անոնք որ պատերազմի մէջ կէլան իւր սրբաակիցները, իւր սիրելիները չեն: Սգոյ ահաղին քող մը չորս կողմը կը սփռուի, օրորոյն վրայ, ամուսնացեալ հարսին վրայ, կիսաբաց գերեզմանին վրայ: Զիպալ ալ, ոչ գիշերական ակումբ, ոչ հանգէս և ոչ պարահանդէս: Ան գոյնը, Բոլորնիայի կնկան ուղեւորը, ազգային դրօշ և զօրաց մութեան նշան մը պիտի դառնայ: Ան գոյնով պիտի ճանչցուն հայրենեաց զինուորները մինչև յետին պատերազմին օրը:

Իւրիկ մարդիկ, մեռնելու պատրաստ, բերաննին կը բանան, և բռնուորը կ'անիծեն. յօժար կամք կը վիճին կը բանակցին թէ ո՞րք զլուխ պիտի ըլլան ապագային մէջ, թէ ինչ տեսակ միջոցներ ձեռք պիտի տանեն, և նոյն միջոցներուն ամեն մէկին ազդուութեանը վրայ կը խորհին: Արեւը, այս միջոցին կը դործէ անդու: Իբրեւ ան խոնջ պատգամաբեր մը կ'երթայ կուգայ, զինքը վառող սուրբ եռանդը ամեն տեղ սփռելով: Ստուերի մը պէս, զէպ 'ի քաղքին զոնները կը սարգի, պահանորդներէն կը փախչի, աներկիւղ սահմանայ լուխն կ'անցնի, և արագաբար ամենէ հեռուոր տեղերը կ'արշաւէ: Հեռուները կերթայ աքսորեալները և դատապարտեալները խորտուսելու: (Յոյս, համբերութիւն, շատ առան չանցած առանքս ալ կազմ և պատրաստ պիտի ըլլանք) կրսէ:

Հարկ եղած տեսն մինչև աշխարհի վեհապետներուն առջև պիտի ելլէ, բան մը զինքը չարդիւր, բան մը զինքը չձանձրացներ և ոչ մէկ բանով մը կը վհատի: Ստակ և զէնք կ'ուզէ իւր առաքելութիւնը կատարելու. բայց պիտի գտնէ անիկա, երգումը ըրաւ թէ պիտի գտնէ:

Սակայն ետեէն իրկուած անարդ լրտեսներ, ձամբար յանկարծ վրան կը յարձակին. կը բռնեն զինքը կը տանին այն խաւարչտին ահաբեկ բանտերուն մէկին մէջ՝ ուրտեղ այնքան սոսկալի ու չիրենք կը գործուի: Իւր մարմինը տանջանքնե-

րու տակ կը ջախջախի, բայց ձայն չի հանէր, չի խօսիր:

Աղղային աւանդութեանց՝ ճուրական հոյն պահապան՝ կոուէն, 'ի դատ բան մը չհասկնար, կուր կ'ուզէ ան, նաեւ անյոյս կուր. « յաղթել կամ մեռնիլ »:

Ո՛հ, սյուպէս կը մտածէիր դու, 'ով աղնիւ և սուրբ կին, որ այնչափ վտանգներու մէջէ անցնելով եկար Քրաքովիայի բանտերէն քու ամուսինդ ազատելու. զոր ետքը տանջանքներուն ամենէն խստագոյնին խրկելու ստիպուեցար:

Անկա երիտասարդ և գեղեցիկ էր, կեանքէն և նոյն խիստ հայրենիքէն աւելի կը սիրէր զքեզ: « Ո՛հ, կըսէր թողմէնք ամեն բան, և խիտ հեռունները երթանք, դոնէ վեց ամիս իրար սիրելու համար... Ա՛յն ամիս, որ կարճ միջոց մ'է, և ետքը կը գտնանք նորէն միատեղ մեռնելու » և դու 'որչափ կը սիրէիր զանիկա:

Բայց սակայն, հազիւ ամուսնացած, կը հեռանար քեզմէ, զօրաց պղտի գունդի մը պիտի ըլլալու համար: Ամէ մը աւելի անտաններու մէջ քալեց, շատ անգամ առանց հացի և առանց կրակի, կը հալածուէր, առիւծի մը պէս կը պատէրազմէր միշտ գլխը յիշելով: Վերջապէս օր մը թշնամեաց բազմութենէն նեղուած և իւր զօրաց կէսը կորսնցորնելով, սահմանադուխտն անդին նետուեցաւ և Աստրիայիներէն դերի բռնուեցաւ: Ի՞նչ երկար ժամեր կ'անցունէր իւր բանտին մէջ քու վրայ խօսելով, և արտասուօք թանալով այն փոքրիկ Բաւարիացի օր իրեն տուած էիր և որ պաշտանի սե մագերու փոքրիկ խուրձ մը կը պարուհակէր: Իս 'որչափ մեծ եղաւ ուրախութիւնը, երբ որ այն իրեն սիրելի եղած քաղցր ձայնովք եկար ըսել իրեն « Տէր իմ սիրեցեալ, անմիջապէս որ լսեցի բանտարկուիլդ, կարելի եղածին չափ ստակ ժողովեցի և ահա տսիկ եմ: Փախուստդ պատրաստուած է, այս իրկուսն ազատ պիտի ըլլաս »:

Խեղճ մարդը, խնդրաբաւ էր, աղու մը պէս կը խնդար և կուլար:

Բայց դարձեալ ըսիր իրեն, աչքերդ խոնարհած և կարմրելով. « Երեք օր կը շնորհեմ քեզ, սիրեցեալ տէր, երեք օր միայն... և ապա պիտի երթաս եղբարքդ դռներու »:

Երեք օր յաւիտենականութիւն մըն էր, մահը բերկրորդ մըն էր: Երեք օր. չէր կրնար հատալ լսածին:

Փախաւ բանտէն... Զորորդ օրը քանի մը բարեկամաց հետ գէպ 'ի սահմանադուիքը եր-

Թալու ճամբայ ելաւ։ Գեռ շատ հեռացած չէին քաղքէն, երբ յանկարծ խաղախները վրանին հասնելով՝ ամայի խորճիթի մը մէջ ապաստանեցան։ Ո՛րչափ սուղի ծախեցին իրենց կեանքը։ Երկու ժամ շարունակ դէմ դրին. և իրենց պատերազմական մթերքը սպառած էր ակ, երբ յանկարծ տանիքէն բոց մը սկսաւ ծաւալել, տանը չորս կողմը կրակը առած էր, և խաղախները դրան առջևը գծոխային ձայներ հանելով կերթային և կուղային։ Բայց անոնք ձեռք ձեռքի տալով՝ աչքերնին դէպ ի երկինք բարձրացուցած. « Կեցցէ՛ Բոլոնիան կը դռնէին » բայց ինքը, խեղճ ամուսինդ, անկիւն մը քաշուած քու անունդ կարտասանէր։ Եւ ամէն բան լնկաւ։

Իսկ դու, հեծկտանքներուդ և հառաչանքներուդ մէջ, երբ այս զարհուրելի պատահմունքը իմացար, լսեցին ուրոշ քու խօսքերդ որ կըսէիր։ « Էւելի լաւ կը սեպեմ հայրենեաց համար մեռած ըլլալը, քանթէ հայրենեաց անպիտան՝ իմ քովս դանուիլը »։

Բոլոնիացի կիներ չէ թէ միայն ինքնիշխան կերպով կը կառավարէ Բոլոնիան, այլ նաև օտարին վրայ ալ կը տիրէ և ուղածին պէս զանիկա կը կազմէ։ Իրեն դէմ դնող բան չկայ. ուղած տեղը իւր իշխանութիւնը կը տարածէ։

Քանի մը տարի կայ, ապստամբութիւն ծագելէն շատ առաջ, մինչդեռ նշոյլ անդամ չկար, մեծահարուստ Գերմանացի մը, Բոլոնիայի մէջ հաստատուելով՝ իրեն պէս հարուստ երիտասարդ աշխիւն մը հետ ամուսնացեր էր։ Քաղաքականութիւնը շատ քիչ կը բաղդեցներ ղեկքը, և իւր կալուածոց մշակութեանը տուած էր իւր բոլոր ժրուելիւնը։ Ինչ հոգն էր Բոլոնիայի ազատութիւնը, Ռուսաց իշխանութիւնը ամենեւին նեղութիւն չէր տար իրեն։ Ընտանաց ազատութեամբ կերթար ու կուղար։ Ընտարակոյս տեղն ալ Սիպրիայի մէջ նշանակուած չէր։ Ուստի իր գործին ամենեւին ձեռք չտալով, առաջին յուշմանց մէջ անտարբեր զիրք մը բռնեց։

Բայց երբոր առաջին խումբերը կաղմուեցան, կիներ հարցուց իրեն թէ ինքն ալ ապստամբութեան մէջ մասնակցութիւն պիտի չունենար։ Ըյս խօսքիս վրայ անիկա սկսաւ խնդալ. բայց կիներ միշտ կը պնդէր։ Ռեզեց համոզել իւր կնոջը և ցուցունել անոր թէ այս նոր փորձը զլուխ ելելիք փորձ մը չէր. աչքին գիմացը բերաւ այն ամեն վտանգները որոնց ենթակայ պիտի ըլլային այսինքն, բոլորովին կործանում, թշուառութիւն,

բանտ, աքսոր և նաև կախաղան։ Ունայն աշխատութիւն, չկրցաւ համոզել զանիկա։ « Իմ էրիկս չէա ուրեմն ըսաւ, վաղը կը թողում գրեզ, և ես ինքս բանակը կ'երթամ »։ Եւ արդարև երկրորդ օրը պիտի երթար։ Գերմանացին ասիկա քաջ գիտնալով, անոր աղաչանացը համոզուիլ ձեացուց և երկրորդ օրը ճամբայ ելաւ, բայց չուղելով ամենեւին ուրիշ աղդի մը գատին համար իւր կեանքը զոհել, չիֆշիտակ Վիէննա գնաց։ Ընտեղ իւր յոգնութիւններէ հանդիստ կ'առներ, սպասելով խոսկութեան վերջը, զոր բոլոր սըրտանց կ'անիծէր։ Բայց իւր կիներ քիչ ատենէն կը լսէ թէ պատերազմողաց գունդին մէջ չէր անիկա, և ուր դանուիլը խմանալով՝ կ'երթայ կը գտնէ ղեկքը։ Թէ ինչ ըսաւ անոր, ինչ աղաչանքներով և ինչ սրտառուչ պաղատանքներով յափշտակեց անոր միտքը։ Ըսիկա չէնք գիտէր, միայն այսչափ գիտենք թէ անոր սիրտը և թեւը շահեցաւ։

Ըյս դեր և դանդաղկոտ մարդը, որ իւր հանդստութեան, հարստութեան և առողջութեանը այնչափ յարած էր, ազատութեան նահատակ մը եղաւ։ Ի սկզբան զժկամակութեամբ պատերազմեցաւ, վասն զի բնութեամբ արտաքոյ կարգի քաջ մը չէր, բայց կիներ իւր քոյնը կը գանուէր, միշտ առաջին կարգին մէջ և իւր կնոջը վրայ ունեցած սաստիկ սէրէն, մարմնովը կը ծածկէր զան և զնոսականութիւնը գիմաց կը կանգնէր։ Երթալով քաջալերութիւն զգեցաւ. ետանդ առաւ ղեկքը, և ըզգաց թէ այս գիւցաղնական կոիւր որչափ վսեմ ու ազնուական կոիւ մըն էր, հոգով Բոլոնիացի, սրտով պատերազմական եղաւ, և քիչ ժամանակէն այն արի գունդերուն ահաւոր զլուխներէն մէկը եղաւ, որոնք մինչև վերջի շունչերնին Ռուսաց դէմ դրին։

Երբոր աղէկ հաստատուեցաւ թէ ալ ամեն ջանք անօգուտ էր և թէ աւելի երկար գիմագրութիւն մը, անօգուտ տեղը զոհերուն թիւը պիտի աւելցնէր, կիներ ըսաւ իրեն. « Շատ աղէկ, մեր պարտքը կատարեցինք, հիմա ալ աքսորի ճամբան բռնենք », բայց անիկա չուղեց ընդունիլ և ըսաւ. « Երբոր օրէնքը և արգարութիւնը կը պաշտպանենք սէտք է կամ յաղթել կամ մեռնիլ գիտնալ »։

Կիներ իւր քովը սպաննուեցաւ, ինքն ալ բռնուելով կախուեցաւ։

ՊԵՐԵՆՏԵՐԻՍ

— Բոս մեծի մասին առաջնությունն կապերը պարահանգեսի մէջ կը կազմուին և դարձեալ պարահանգեսի մէջ կը խզուին :

ԲՕՇՊՐԻՒՆ

— Պարահանգեսները այնպիսի վտանգներ ունին զորս կարելի չէ ուրանալ. անոնք զեղանի օրիորդը անողորմ յարձակումներու կենթարկեն ու քայլ առ քայլ դէպ ի իւր անկումը կառաջնորդեն. նաև անոր գոյութիւնը կարողադրելու ու ներսը խանդարելու, մարմինը շիտկելու և միտքը շփոթելու կը ծառայեն միայն :

ՔՍԱՎԻՆ ՏԸ ՄԷՍԹԻՐԸ

— Սիրուհիդ անդամ մը պարահանգես երթալով ալ կը գաղբի բեղ վերաբերելէ : Երբ պաճուճանքը կսկսի, սիրահարը այլ միայն էրիկ մ'է, և միայն պարահանգեսը կը լայն անոր սիրահարը :

ՔՍԱՎԻՆ ՏԸ ՄԷՍԹԻՐԸ

— Այն մայր պարահանգեսի մէջ ծաղիկաւ Երբ մ'է :

Լէն ԽՈՂԱՆ.

— 1848-ին Օթէլ տը վիլ տրուած մեծ պարահանգեսին մէջ նորատի կին մը իւր մօրաքոյր ժ. . . տիկնոջ կըսէ՝ սաստիկապէս իւր հովահարը շարժելով. — “Ի՛նչ զղուելի խառնակութիւն, հոս ուրիշ մարդ չենք տեսներ, թէ ոչ խել մը անաւթներ. — Ս'ի դանդաղութիւն, սիրելիս, ըսաւ կամայ մը տիկին ժ. . . որն որ ոչ զեղանի և ոչ ալ նորատի էր, ըսածդ կը հաստատէ թէ դուն ես ինչ որ ես չեմ ալ :

ԱՊՐԷՆՆ ԲԷՄԵՐ

— Կիները պարահանգեսները և թատրոնները կը սիրեն, նման այն որսորդին որք կը սիրեն առաւ որս ունեցող անտառները :

ԼԵԹԵՆՆ

— Երկար ժամանակէ 'ի վեր քառասուն տարեկան հասակը մտած էք, տիկին, բայց սակայն երբ պարահանգեսը դանուիք, կը դանդաղաւք բան մը տեղ չարուեղնուդ համար : Բայց կը հարցունեմ ձեզ թէ ո՞վ է այն որ ծաղիկներով լի կողովի մը մէջէն չուզէ ընտրել ամէնէն թարմ և ամէնէն աղւոր վարդը : Ուրեմն ըրէք ինչ որ կը վայելէ ձեր հասակին, և որովհետեւ ինչպէս կըսէք, ալ պառաւի մը պէս հաղուելէ 'ի զատ

հնար մը չունիք, հասակնուդ վայելուչ զգեստներ կարելի տուէք և առանց ձեւերու հաղիք դանոնք :

Սարգիսի կիները պարել կուտան իրենց անոնց վրայ ունեցած սիրոյն համար մինչև որ ալ անոնցմէ բան մը պահանջելու առթիւ հաճութիւն մը գտնելէ գաղբին. անոնք անկէ ետք ալ կիները պարահանգես կը հրաւիրեն քաղաքավարութեան կամ պատշաճութեան համար, վասն զի ալ բան մը չեն սպասեր անոնցմէ :

ԱՊՐԷՆՆ ԲԷՄԵՐ

Իզմիրի բարեմիտ հասարակութեան հետ մեր ունեցած հաշիւը ուրիշ օր կը կարդալորենք :

Մ. Վ. ՏԸ ՖԵՐԵՆԸ

Մ. Վ. ՏԸ ՖԵՐԵՆԸ

ԴԱՂՏՆԻՔ ՀԱՆՔՏԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ

ՀԵՏՈՐ Ա.

Հաւատաքնութիւն ըսուած միջնադարեան հիմնադրութեան վրայ դադար մ'ունենալ ու զոյգ կը պարտաւորի կարգալ այս դիւքը : Սեր ազդին մէջ եթէ քանի մ'ընտիր թարգմանութիւններ ունինք, անոնց մինն ալ այս է, որու առաջին հատորը Սալաի ուսումնական խմբագիրը յստակ աշխարհագրութիւն թարգմանած և 'ի լոյս ընծայած է :

Առաջին հատորը 367 երեսէ կը բաղկանայ և ընթերցողին ժամերով հետաքրքրութիւն և սոսկ կում կուտայ՝ անոր առջեւ բերելով հաւատաքնութեան ըրած չարագործութեանց և ասիրատութեանց մասնական պատկերը :

ՄՈՒԽԹԱՍԱՐ

ԲՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ԶՄԻՌՆԻՆ

ՏՊԵՐՈՒԹԻՒՆ ՏԵՏԵՆ

Հայերէն չղիտցող աղջայիններու համար օղ

տակար աշխատութիւն մ'է այս, զոր շարադրած է
Մեծ Յովհաննէս աղտ Քիրքճիանօֆֆը:

Այս և ուրիշ այսպիսի աշխատութիւններ պա-
տիւ կը բերեն հեղինակին ազգասիրութեանը:

ՆՈՐ

ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆՅ ՀԱՄԱՐ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԱՆԱԼ

Ի

ՏԻԳՐԱՆ ՇԱՐՈՒԹԻՒՆ ՏԵՏԵՆԱՆ

ՏՊԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՏԵՏԵՆԱՆ

1864

Այբերնարանէն անմիջապէս ետ-
քը կարդացուելու համար այս ՆՈՐ
ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆԸ չորս մասի
բաժնուած է. առջի մասը տղոց
դիւրութեանը համար խոշորագիր
տպուած է, և կը պարունակէ բա-
րոյական խրատներ և պատմութիւն-
ներ, զուարճալիքներ և քաղաքաւա-
րութեան կանոններ: Իսկ մնացեալ
երեք մասերը միջակ գրով տպեալ
են և ընդհանուր, ազգային և սըր-
բազան պատմութեանց զխաւոր մա-
սերը, քանի մը կենդանեաց նկարա-
գրութիւնը, բնական ու քաղաքա-
յին տեղեկութիւններ, և բազմաթիւ
գեղեցիկ պատկերներ կը պարունակեն:

Ազգային դպրոցներու մէջ կար-
դացուելու օրինաւոր և ընտիր դա-
սագիրք ժը կ'երևի մեզ այս:

ԾԱՆՈԹՈՒՄՆ

Տաքից հրատարակի ամեն ամսոյ 1ին և 15ին:

Վեցամեայ գինն է 3 մեծիւ. իջօրէն դուրս 2 1/2 մեծ:

Անջնար նամակ կամ ծրար մէքծելի:

ԱՐԴՈՑ ԳՈՐԾԱԳԱՆԱՅ ԱՆՈՒՆԻԲ

Իմէր. Կիրիթ Խոն, Երև. 3. հանդիսի գրասենեակ:

Գօլէ. Պ. Կ. ՓԱՆԱՆԱՆ. Գարագնջ Խոն, Երև. 1:

Նիւ-Դէլի. Պ. ԽԱՍՐՈՎ. ԹԱԳՒՈՐ ԵՍԿԻՅԵԱՆ:

Տաթևիշ. Պ. ԽԱՂԱՏՈՐ ԵՄԱՆԱՆ:

Ալեքսանդրիա. Պ. ԿԱՐԱԳԵՏ ՇԱԿԲԱՆ:

Փարիզ. Պ. ՊՕՂՈՍ ԿՐՍԱՆՆԵԱՆ:

Հաւէր. Պ. Յ. ՀՍ. ԳԻՐԴԶԻԱՆՕՖ:

ՀԱՐԱԳԻՐ-ՏՆՕՐԵՆ

ԳՐ. ԶԵԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

ՏՊԱՐՈՒՆԱԼ

ՏՊԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՏԵՏԵՆԱՆ